

Accountantsverslag 2021

Gemeente Leiden

28 juni 2022

Aan de gemeenteraad
van de gemeente Leiden
Postbus 9100
2300 PC LEIDEN

Datum
28 juni 2022

Ons kenmerk
220641F0A7/ME

Behandeld door
N.R. Fritz RA
M. van Doornum-van Duist RA

Geachte leden van de raad,

Graag bieden wij u hierbij ons accountantsverslag aan met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2021 van de gemeente Leiden. Deze rapportage beschrijft op hoofdlijnen onze controleaanpak en de belangrijkste aangelegenheden die wij tijdens onze controle in overweging hebben genomen. Wij zijn van mening dat de reikwijdte van onze werkzaamheden en de resultaten daarvan een deugdelijke basis vormen voor ons oordeel over de jaarrekening 2021 van de gemeente Leiden.

Bij de jaarrekening 2021 van de gemeente Leiden hebben wij een goedkeurende controleverklaring verstrekt

De jaarrekening 2021 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Leiden. Wij verstrekken op 28 juni 2022 bij deze jaarrekening een naar verwachting goedkeurende controleverklaring voor het getrouwe beeld en de rechtmatigheid.

Onze controle is uitgevoerd in overeenstemming met onze opdrachtbevestiging van 13 oktober 2021 en met ons auditplan.

Wij bespreken onze bevindingen met de Commissie voor de Rekeningen

Wij hebben deze rapportage op 28 juni 2022 besproken tijdens de bijeenkomst met de Commissie voor de Rekeningen, en hebben daarbij ook uw vragen beantwoord. De inhoud van dit accountantsverslag is door ons afgestemd met uw college, de concerncontroller en de betrokken medewerkers van Financiën.

Hoogachtend,

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: N.R. Fritz RA

Inhoudsopgave

<u>Bestuurlijke samenvatting</u>	4
• <u>Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen</u>	5
• <u>Onze belangrijkste conclusies als basis voor de controleverklaring</u>	10
 <u>Bevindingen jaarrekening</u>	 12
• <u>De financiële positie van uw gemeente</u>	13
• <u>Belangrijkste bevindingen uit onze controle</u>	18
 <u>Interne beheersing</u>	 28
• <u>Belangrijkste bevindingen voor de interne beheersing</u>	29
 <u>Overige aangelegenheden</u>	 31
• <u>Overige aangelegenheden</u>	32
 <u>Bijlagen</u>	 33
• <u>Bijlage A1 - Niet-gecorrigeerde controleverschillen</u>	34
• <u>Bijlage A2 - Onzekerheden in de controle</u>	35
• <u>Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen</u>	36
• <u>Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2021</u>	38
• <u>Bijlage B2 - Bevindingen controle SiSa-bijlage Tozo 2021</u>	41
• <u>Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging</u>	42

Bestuurlijke
samenvatting

Bevindingen
jaarrekening

Interne
beheersing

Overige
aangelegenheden

Bijlagen

Bestuurlijke samenvatting

Bestuurlijke samenvatting

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Getrouwheid en rechtmatigheid

- Wij verstekken naar verwachting een goedkeurende controleverklaring voor het getrouwe beeld en de rechtmatigheid.
- De gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt € 6,3 miljoen, respectievelijk € 18,9 miljoen.

Controleproces

Het proces van de controle 2021 is in een goede samenwerking verlopen. Bij aanvang van de controle was een nagenoeg compleet balansdossier aanwezig. Van de resterende onderwerpen is wekelijks een prioriteitenlijst overlegd.

Wij konden dit jaar voor het eerst (als gevolg van het coronavirus) bij een jaareindecontrole in Leiden op locatie werken. Wij hebben op 'hybride' wijze met elkaar samengewerkt, deels op afstand, deels op locatie en soms gecombineerd. Wij hebben veelvuldig overlegd en constructief samengewerkt met de medewerkers van uw gemeente en de betrokken medewerkers van Servicepunt71, waaronder uw jaarrekeningcoördinator en (nieuwe) interne accountant.

Wij hebben dit jaar wederom een 'continuus' controleaanpak gehanteerd, door tussentijds betrokken te zijn en vraagstukken tijdig te adresseren. Wel constateerden wij bij uw ambtelijke organisatie enige knelpunten, onder andere door de verzwaarde administratieve last vanwege het toegenomen aantal SiSa-verantwoordingen. Graag denken wij met u mee om tot procesverbeteringen en mogelijk tot een meer gebalanceerde belasting van uw ambtelijk apparaat te komen.

Financiële positie

- De financiële positie ultimo 2021 is verbeterd ten opzichte van 2020.
- De beschikbare weerstandscapaciteit ultimo 2021 bedraagt € 21,9 miljoen (2020: € 15,2 miljoen). Deze weerstandscapaciteit is hoger dan de door de gemeente Leiden onderkende en aanwezige risico's van € 12,3 miljoen (2020: € 11,6 miljoen).
- Uw jaarrekening toont wat betreft de baten en lasten een verschil tussen de begroting en realisatie, en kent een relatief hoog voordelig rekeningresultaat 2021 van € 3,5 miljoen (2020: nadelig € 8,8 miljoen).

Kwaliteit verslaggeving

In het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) zijn de verslaggevingseisen voor gemeenten vastgesteld. De jaarstukken en de daarbij gehanteerde grondslagen voor waardering en resultaatbepaling van uw gemeente voldoen aan het BBV en zijn consistent toegepast ten opzichte van de begroting 2022 en jaarrekening 2021.

Tijdens de controle hebben wij het door het management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingsvraagstukken geëvalueerd. Hierbij valt te denken aan het proces om tot schattingen te komen, zoals bij de grondexploitatie en de voorzieningen.

Bestuurlijke
samenvatting

Bevindingen
jaarrekening

Interne
beheersing

Overige
aangelegenheden

Bijlagen

220641F0A7/ME/5

Bestuurlijke samenvatting

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Interne beheersing

- Op basis van de interim-controle inzake 2021 hebben wij tekortkomingen geïdentificeerd in de interne-beheersingsmaatregelen voor de financiële verslaggeving. Onze belangrijkste bevindingen zijn met u (de gemeenteraad) gedeeld, en zijn besproken in de Commissie voor de Rekeningen. In dit verslag leest u nogmaals onze belangrijkste bevindingen.
- In het assurance-rapport van Servicepunt71 is de conclusie getrokken dat op diverse processen de beheersmaatregelen niet dusdanig zijn geïmplementeerd dat hierop gesteund kan worden door de accountant van Servicepunt71 en door ons als accountant van de gemeente Leiden. In lijn met 2020 moeten wij dan ook meer gegevensgerichte werkzaamheden uitvoeren. Wel merken wij op dat op enkele processen en beheersingsmaatregelen al verbeteringen zijn gesignaleerd ten opzichte van vorig jaar.
- Het (fraude)risico ten aanzien van 'management override of controls' is een verplicht (verondersteld) risico voor de accountant en geldt niet specifiek voor uw gemeente. Het proces rond memoriaalboekingen maakt daar deel van uit. Het systeem dwingt nu geen functiescheiding af bij het boeken en goedkeuren van handmatige journaalboekingen, de zogenaamde memoriaalboekingen. Er is dus niet voldoende functiescheiding in het proces aanwezig, terwijl hier sprake is van een inherent verhoogd risico op fraude. Hierdoor hebben wij aanvullende gegevensgerichte werkzaamheden moeten uitvoeren.

Grondexploitatie

- Voor de grondexploitatie hebben wij het proces, de dossiervorming en de onderbouwingen beoordeeld waarop het management de geactualiseerde schattingen heeft gebaseerd. Wij hebben onder andere de realisatie en de geactualiseerde schattingen ultimo 2021 versus de schattingen in de jaarrekening 2020 geanalyseerd ('backtesting').
- Wij zijn van mening dat de waardering van de grondexploitaties op basis van de hiervoor beschreven werkzaamheden en bevindingen juist is en consistent is met voorgaand jaar. De uitgangspunten die in de grondexploitaties en dus in de jaarrekening 2021 zijn verwerkt, zijn door ons getoetst en als aannemelijk aangemerkt.
- Wij constateren dat, na afsluiting in 2021 van Aalmarkt e.o. en Nieuweroord, vier grondexploitaties resteren met een totale boekwaarde van € 5,7 miljoen. Voor alle vier de grondexploitaties is een verliesvoorziening opgenomen. Dit betekent dat tegenvallende resultaten ten opzichte van de ramingen direct financiële impact hebben en tot een toename van de voorziening leiden. Wij constateren dat het restant van de nog te realiseren kosten en opbrengsten voornamelijk betrekking heeft op de Lammenschansdriehoek en het Stationsgebied.

Effecten coronacrisis (exclusief sociaal domein)

- Waardering vorderingen: als gevolg van financiële problemen of tekorten bij debiteuren bestaat een toegenomen risico op het niet-ontvangen van vorderingen. Wij hebben de invorderingsrisico's en daarmee de waardering van de vorderingen gecontroleerd en wij merken op dat als gevolg van diverse steun- en coulancemaatregelen (door het rijk dan wel de gemeente) er nog geen sprake is van grote mutaties in de oninbare vorderingen.

Sociaal domein | gevolgen corona

- De financiële impact van het coronavirus op het sociaal domein is beperkt. De gemeente heeft tijdig en voldoende beheersmaatregelen getroffen waarmee het de financiële effecten van corona voor het sociaal domein over 2021 tot een minimum heeft beperkt.
- Een van de maatregelen die het kabinet gebruikt om ondernemers te steunen tijdens de coronacrisis is de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo). Als onderdeel van de controle van de SiSa-bijlage hebben wij deze regeling gecontroleerd. Wij hebben hierbij vastgesteld dat de Tozo-uitkeringen (circa € 7 miljoen) juist en rechtmatig zijn verstrekt. Voor wat betreft de Tozo-regeling sluit de gemeente Leiden aan bij het M&O-beleid van de gemeente Rotterdam, die de Tozo-regeling voor de gemeente uitvoert, waarmee is voldaan aan deze kwalitatieve vereiste.

Bestuurlijke samenvatting

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Sociaal domein

- De gemeente Leiden werkt voor de taken van de Jeugd samen met de Tijdelijke Werkorganisatie Holland Rijnland (TWO), een samenwerkingsverband van dertien gemeenten. In het kader van de Wmo werkt de gemeente samen in de Leidse regio en zijn er gezamenlijke contracten gesloten met zorginstellingen en tevens afspraken gemaakt over het afleggen van verantwoording door de zorginstellingen.
- Voor de jaarrekening 2021 heeft de gemeente Leiden, net als vorig jaar, zelf voor de getrouwheid (inclusief prestatielevering) en de rechtmatigheid van de PGB-bestedingen met betrekking tot de Wmo een toereikende interne controle (volkomen controles op persoonsniveau, keukentafelgesprekken voeren en documenteren, enquêtes etc.) opgezet, uitgevoerd en structureel gedocumenteerd. Dit neemt een belangrijk deel van de onzekerheid voor de Wmo weg. In het kader van de Wmo resteert op Zin en PGB een onzekerheid van € 1,0 miljoen (2020: € 1,0 miljoen).
- Voor Jeugd blijft de afhankelijkheid van TWO groot. De controleverklaring bij de verantwoording van TWO voor de bestede Jeugdgelden in de regio wordt pas in juni verstrekt, wat een behoorlijke druk op het verantwoordingsproces van de gemeente legt. In het kader van de Jeugd resteert op Zin en PGB een onzekerheid van € 0,7 miljoen (2020: € 0,8 miljoen).
- De totale onzekerheid voor de jaarrekening 2021 voortkomend uit het sociaal domein bedraagt afgerond € 1,6 miljoen (2020: € 1,7 miljoen). Verderop in dit verslag wordt de onzekerheid op dit onderdeel nader gespecificeerd.

Single information, Single audit (SiSa)

- In de jaarrekening wordt verantwoording afgelegd over de ontvangen specifieke uitkeringen door middel van de SiSa-bijlage. Als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen en een door het Rijk toenemend gebruik van specifieke uitkeringen (SPUK) is er voor 2021 sprake van een enorme toename van het aantal SiSa-regelingen; 32 regelingen in 2021 ten opzichte van 22 in 2020 (en 10 in 2019). Het apart verantwoorden van deze regelingen (veelal kleine subsidiebedragen) zorgt bij de ambtelijke medewerkers voor een verzwaring van de administratieve lasten en voor een verhoging van onze controlekosten. Wij verwachten dat het aantal regelingen de komende jaren zal blijven toenemen. Uw gemeente kan de mogelijkheden onderzoeken om op landelijk niveau invloed uit te oefenen teneinde het aantal regelingen te beperken.
- Wij hebben geen controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoorde informatie in de SiSa-bijlage 2021 geconstateerd.

Voorzieningen onderhoud

- De gemeente Leiden heeft diverse onderhoudsvoorzieningen opgenomen, waaronder voorzieningen voor onderhoud van wegen, gemeentelijk vastgoed en sportaccommodaties. Aan deze voorzieningen liggen onderhoudsplannen ten grondslag die periodiek worden geactualiseerd. Uit onze controlewerkzaamheden is gebleken dat de werkelijke onttrekkingen afwijken van de geplande onttrekkingen. Veelal wordt dit veroorzaakt doordat onderhoudswerkzaamheden worden doorgeschoven naar een volgend jaar; deze onderhoudskosten zijn dan dus nog wel nodig. Het doorschuiven van deze onderhoudskosten lijkt structureel te gebeuren. Door jaarlijks minder onderhoud te plegen dan gepland, en deels werkzaamheden door te schuiven, zijn de jaarlijkse dotaties hoger dan de onttrekkingen en loopt de waarde van de voorziening in de jaarrekening langzaam op.
- In 2021 liepen diverse beheerplannen af met betrekking tot (groot)onderhoud. In dit kader is de gemeente Leiden bezig met het opstellen van beheerplannen voor de volgende planperiode (vanaf 2022). Wij adviseren uw organisatie om in de actualisatie van de beheerplannen rekening te houden met het onderhoud dat is doorgeschoven vanuit het oude plan en met het saldo dat nu nog in de voorziening zit, en waar nodig de jaarlijkse dotatie daarop aan te passen.

Bestuurlijke samenvatting

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Naleving van de Europese aanbestedingsregels

Wij constateren opnieuw een afname in de omvang van de onrechtmatigheden als gevolg van het niet-naleven van de Europese aanbestedingsregels. Uit de controle 2021 is een rechtmatigheidsfout gebleken van in totaal circa € 0,4 miljoen (2020: circa € 0,9 miljoen). Wij constateren in 2021 twee nieuwe en twee doorlopende onrechtmatigheden. De nieuwe onrechtmatigheden komen voort uit onrechtmatige contractverlengingen.

Uw gemeente heeft de afgelopen jaren maatregelen genomen om de naleving van het gemeentelijke inkoopbeleid, inclusief de Europese aanbestedingsregels, te waarborgen. Deze maatregelen hebben geresulteerd in een dalende trend in de onrechtmatigheden. Ondanks de getroffen maatregelen kan uw gemeente in de praktijk, vanwege de complexiteit van de materie en de regelgeving, toch tot nieuwe onrechtmatigheden komen. Geraamde opdrachtwaarden kunnen worden overschreden of contracten kunnen onrechtmatig worden verlengd. Het waarborgen van de volledigheid van een contractenregister kan de onrechtmatigheden mogelijk nog verder terugdringen.

Begrotingsrechtmatigheid

Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse van de overschrijding(en) naar de analyse van de [begrotingsrechtmatigheid](#). Wij verwijzen tevens naar de toelichting in de jaarrekening in het hoofdstuk 3.5.1 Toelichting financiële afwijkingen programma's. Hiermee legt het college verantwoording af over de rechtmatigheid van de lasten over 2021. Wij constateren geen lastenoverschrijdingen die meewegen in ons rechtmatigheidsoordeel.

Rechtmatigheidsverantwoording

Naar verwachting zal het college met ingang van 1 januari 2023, en voor het eerst bij de jaarstukken 2023, door middel van de rechtmatigheidsverantwoording, die wordt opgenomen in deze jaarstukken, verantwoording afleggen over de rechtmatige besteding van de lasten aan de gemeenteraad. De gemeente Leiden voert sinds meerdere jaren interne-controlewerkzaamheden uit; deze zijn een goede basis voor de controle van de rechtmatige bestedingen en de daaruit voortvloeiende rechtmatigheidsverantwoording.

Wet normering topinkomens

Wij hebben vastgesteld dat de bezoldigingen over 2021 niet strijdig zijn met de WNT en dat de jaarrekening 2021 van de gemeente Leiden voldoet aan de publicatieverplichtingen van de WNT.

Frauderisicoanalyse

Het college van burgemeester en wethouders is primair verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en voor de naleving van wet- en regelgeving. Recente ontwikkelingen laten zien dat de handhaving van anticorruptiewetgeving aan globalisering onderhevig is, waardoor ook gemeenten in toenemende mate te maken krijgt met anticorruptieregels.

In 2021 is door uw organisatie een gemeente-brede frauderisicoanalyse opgesteld die gestalte geeft aan de risicofactoren en risico's per proces, en ook inzicht geeft in de beheersmaatregelen, en de mogelijke materiële impact van deze risico's op de jaarrekening. Wij constateren dat uw gemeente opvolging heeft gegeven aan onze bevinding uit 2019. De frauderisicoanalyse is in een jaarlijkse procescyclus uitgewerkt, waarbij het college jaarlijks de belangrijkste frauderisico's bespreekt en de frauderisicoanalyse vaststelt.

Effecten crisis Oekraïne/Rusland

Begin maart 2022 is de oorlog uitgebroken in Oekraïne en Rusland. De uitbraak van deze oorlog heeft geen impact op de jaarstukken 2021 en de situatie per balansdatum van 31 december. De belangrijkste effecten die wij landelijk zien, hebben betrekking op de opvang van vluchtelingen, de stijgende inflatie en de toename van de energieprijzen etc.

De oorlog met betrekking tot Oekraïne en Rusland laat ook een toename van cybercriminaliteit zien en maakt duidelijk dat aandacht voor en versterken van cybersecurity voortdurende aandacht behoeft.

Bestuurlijke
samenvatting

Bevindingen
jaarrekening

Interne
beheersing

Overige
aangelegenheden

Bijlagen

220641F0A7/ME/9

Bestuurlijke samenvatting

Onze belangrijkste conclusies als basis voor de controleverklaring

Onze opdracht is ongewijzigd uitgevoerd

Met de opdrachtbevestiging heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2021. Naast de opdrachtbevestiging zijn bepalend (geweest) voor onze controle:

- Het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado).
- Het normenkader 2021, dat op 10 mei 2022 ter kennisgeving is aangeboden aan de gemeenteraad.

De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2021 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Bij de jaarrekening 2021 van de gemeente Leiden hebben wij een goedkeurende controleverklaring verstrekt

Wij hebben de controle van de jaarrekening 2021 van de gemeente Leiden uitgevoerd en verstrekken naar verwachting een goedkeurende controleverklaring voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid op 28 juni 2022.

Wij hebben niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot het vermogen en het resultaat

Wij hebben tijdens onze controle niet-gecorrigeerde feitelijke afwijkingen geïdentificeerd groter dan onze minimumdrempel, die van invloed zijn op het vermogen en/of het resultaat van de gemeente. Wij hebben deze niet-gecorrigeerde controleverschillen opgenomen in [Bijlage A1 - Niet-gecorrigeerde controleverschillen](#).

Wij hebben controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot rechtmatigheid

De in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties over 2021, zijn in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het normenkader 2021.

Geen feitelijke, niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot SiSa

Wij hebben geen controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoorde informatie in de SiSa-bijlage 2021 geconstateerd. De (verplichte) tabel met fouten en onzekerheden wat betreft de specifieke uitkeringen is opgenomen in bijlage B van dit accountantsverslag.

Wij willen benadrukken dat u als gemeente zelf verantwoordelijk bent voor de volledigheid van de te verantwoorden indicatoren zoals opgenomen in de SiSa-bijlage. Indien een '0' is ingevuld, zijn wij bij uw organisatie nagegaan of deze '0' terecht is ingevuld. U heeft dit aan ons bevestigd.

Geen feitelijke, niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Wij hebben tijdens onze controle geen niet-gecorrigeerde feitelijke afwijkingen geïdentificeerd groter dan onze rapporteringsdrempel, die van invloed zijn op de WNT.

Er zijn geen belangrijke wijzigingen in de verslaggevingsregels

Significante verslaggevingsgrondslagen en de toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de resultaten van uw gemeente. Daarnaast vereisen zij van het management het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities, vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn.

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de gemeente zijn uiteengezet in de toelichting op de jaarrekening 2021, onder 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling'.

Wij hebben het door het college en het ambtelijk management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingspraktijken geëvalueerd, en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd.

Wij zijn van mening dat de verslaggevingsvraagstukken en de toegepaste inschattingen goed onderbouwd en redelijk zijn, en consistent zijn gebruikt.

Bestuurlijke
samenvatting

Bevindingen
jaarrekening

Interne
beheersing

Overige
aangelegenheden

Bijlagen

220641FOA7/ME/10

Bestuurlijke samenvatting

Onze belangrijkste conclusies als basis voor de controleverklaring

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Leiden

Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de 'member firms' van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectievelijke zuster- en/of dochterondernemingen en de gemeente, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.

Onze volledige onafhankelijkheidsbevestiging is te vinden in [Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging](#).

De grondslagen van de jaarrekening zijn aanvaardbaar

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van uw gemeente zijn uiteengezet in de waarderingsgrondslagen in de jaarrekening 2021.

De grondslagen zijn toegepast met inachtneming van de voorschriften zoals opgenomen in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten. De grondslagen zijn aanvaardbaar.

Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening.

De jaarstukken 2021 van uw gemeente bestaan uit:

- Het jaarverslag 2021 (programmaverantwoording en verplichte paragrafen).
- De jaarrekening 2021 (balans met toelichting, overzicht van baten en lasten met toelichting en de SiSa-bijlage).

De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (over onder andere weerstandsvermogen en risicobeheersing, bedrijfsvoering en verbonden partijen) het jaarverslag.

Op basis van de Nederlandse wetgeving en de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (NVCOS) 720 is de accountant verplicht bepaalde werkzaamheden uit te voeren met betrekking tot het jaarverslag en de andere informatie die in de jaarstukken is opgenomen. Als onderdeel van deze vereiste hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag de vereiste informatie bevat op basis van artikel 24 lid 2, artikel 25 en artikel 26 BBV.
- Wij hebben, voor zover wij kunnen beoordelen, vastgesteld dat de verklaringen van het college van burgemeester en wethouders in het jaarverslag, en de andere informatie zoals opgenomen in de jaarstukken, verenigbaar zijn met de beweringen en verklaringen die in de jaarrekening zijn opgenomen.
- Wij hebben vastgesteld dat de verklaringen in het jaarverslag overeenstemmen met de resultaten van de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden.

Bevindingen jaarrekening

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

De vermogenspositie van uw gemeente is verbeterd

Het BBV, de verslaggevingsregels voor gemeenten, maakt een duidelijk onderscheid tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd. De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming.

Het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten over het boekjaar 2021 bedraagt € 3,5 miljoen voordelig. Per saldo is tussentijds € 10,2 miljoen aan de reserves onttrokken, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2021 circa € 13,7 miljoen voordelig bedraagt. Dit resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het overzicht hiernaast hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen. De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2021 circa 30,7% van het balanstotaal (ultimo 2020: 32,0% van het balanstotaal) en is daarmee afgenomen ten opzichte van 2020.

Saldo baten en lasten

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar is weergegeven als het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten. Daarnaast kent de gemeente het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemming. Deze tussentijdse resultaatbestemming bestaat uit de onttrekkingen aan en stortingen in reserves gedurende het boekjaar. Deze mutaties in reserves vinden plaats op basis van door de gemeenteraad genomen besluiten. Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van de eerdere politieke besluitvorming.

Wat het voorgaande concreet betekent voor uw gemeente hebben wij in het overzicht hiernaast weergegeven.

Eigen vermogen (x € 1 miljoen)	2021	2020	2019	2018
Eigen vermogen per 1 januari	297,8	306,6	325,7	342,7
Tussentijdse resultaatbestemming	-/- 10,2	-/- 28,3	-/- 26,0	-/- 19,5
Gerealiseerd resultaat	13,7	19,4	7,0	2,4
Gerealiseerd totaalsaldo baten en lasten	3,5	-/- 8,8	-/- 19,1	-/- 17,0
Eigen vermogen per 31 december	301,3	297,8	306,6	325,7

Exploitatieresultaat (x € 1 miljoen)	
Totale baten	545,0
Totale lasten	-/- 541,5
Gerealiseerd totaalsaldo baten en lasten	3,5
Af: stortingen in reserves	-/- 91,7
Bij: onttrekkingen aan reserves	101,9
Saldo mutaties reserves	10,2
Gerealiseerd resultaat	13,7

Bestuurlijke
samenvatting

Bevindingen
jaarrekening

Interne
beheersing

Overige
aangelegenheden

Bijlagen

220641F0A7/ME/13

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

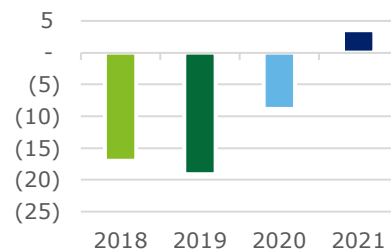
Het overzicht van baten en lasten over het boekjaar 2021 laat een voordelig gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten van € 3,5 miljoen zien, ten opzichte van een begroot nadelig saldo van € 18,9 miljoen (begroting na wijziging). Dit is een voordeel van € 22,4 miljoen. Dit voordeel is niet herleidbaar tot één specifiek programma, maar is een cumulatie van meerdere grote voordelen op diverse programma's. Ook zijn er grote nadelen in andere programma's te constateren.

De jaarrekening 2021 sluit – na verwerking van de mutaties in reserves – met een voordelig gerealiseerd resultaat van circa € 13,7 miljoen.

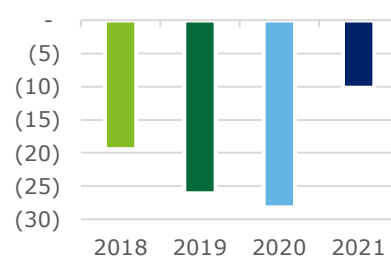
In de programmaverantwoording geeft het college per programma op hoofdlijnen een verklaring voor de gerealiseerde afwijkingen ten opzichte van de begroting na wijziging.

De gemeente heeft de belangrijkste verschillen toegelicht en heeft de financiële impact ervan in kaart gebracht. In de paragraaf [Begrotingsrechtmatigheid](#) van onze rapportage gaan wij nader in op de verschillen tussen de begrote en de werkelijke lasten in het kader van de begrotingsrechtmatigheid.

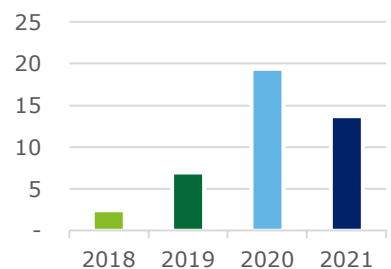
Gerealiseerd totaalsaldo baten en lasten
(x € 1 miljoen)

Mutaties in reserves
(x € 1 miljoen)

Gerealiseerd resultaat
(x € 1 miljoen)

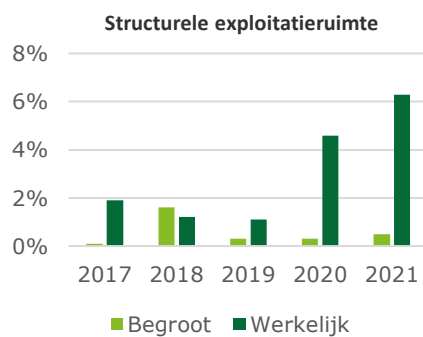
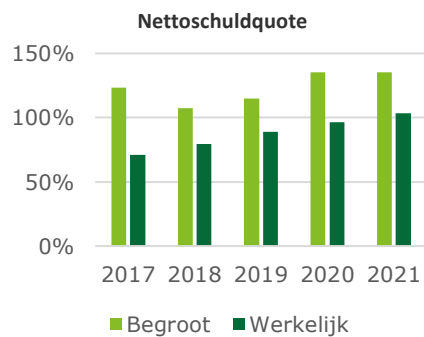
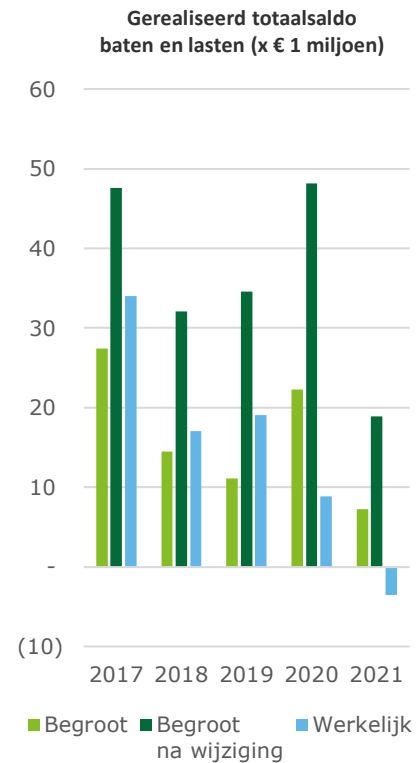
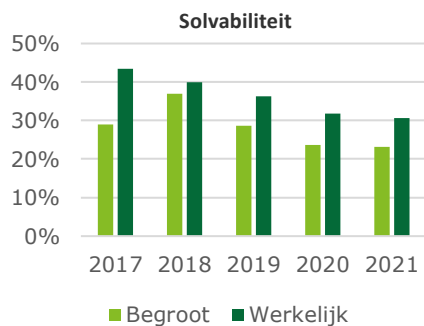

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

Kengetallen voor gemeente Leiden (begroot en werkelijk over de periode 2017-2021)

Bestuurlijke
samenvatting

Bevindingen
jaarrekening

Interne
beheersing

Overige
aangelegenheden

Bijlagen

220641FOA7/ME/15

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

Voorspellende waarde van uw begroting

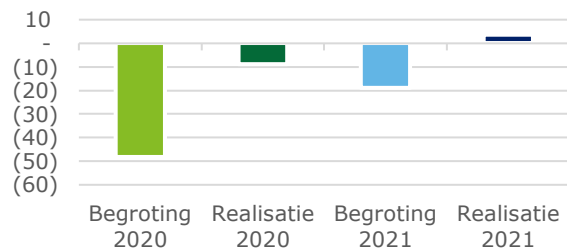
De jaarrekening 2021 sluit met een positief gerealiseerd resultaat van circa € 3,5 miljoen.

De begroting is voor uw gemeente een belangrijk sturingsinstrument. Het is een kaderstellend document, waarmee door de gemeenteraad aan het college kaders worden meegegeven waarbinnen het beleid kan worden gerealiseerd. Om inzicht te krijgen in de mate waarin uw organisatie in staat is om het gerealiseerde resultaat te voorspellen, hebben wij het resultaat volgens begroting afgezet tegen het gerealiseerde resultaat volgens de jaarrekening 2020 en 2021. Het rekeningresultaat over 2021 wijkt, net als in voorgaand boekjaar, in grote mate af van het begrote rekeningresultaat.

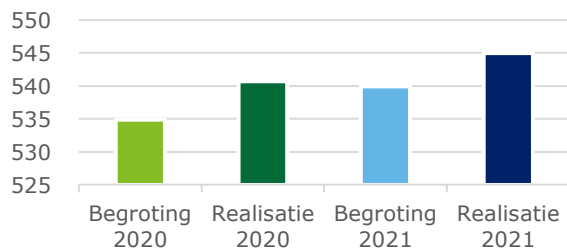
U legt de focus op het realiseren van gestelde doelen. De vraag is of op basis van beschikbare capaciteit en mogelijkheden deze doelen altijd realistisch gepland worden. De begroting is meer gebaseerd op ambitie dan op wat werkelijk gerealiseerd kan worden.

Wij adviseren u om het proces van het tot stand komen van de exploitatiebegroting te beoordelen om zo de voorspellende waarde van uw begroting en de uitvoeringskracht dichterbij elkaar brengen.

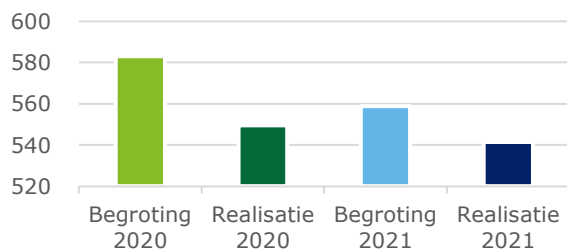
Saldo baten en lasten | Begroting vs realisatie
(x € 1 miljoen)

Baten | Begroting vs realisatie (excl. mutaties reserves)
(x € 1 miljoen)

Lasten | Begroting vs realisatie (excl. mutaties reserves)
(x € 1 miljoen)

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

Het weerstandsvermogen is toegenomen

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit op basis van de door de gemeente geschatte risico's. Beiden zijn gemuteerd in 2021; de ratio weerstandsvermogen is toegenomen tot 1,8 (2020: 1,3).

Beschikbare weerstandscapaciteit

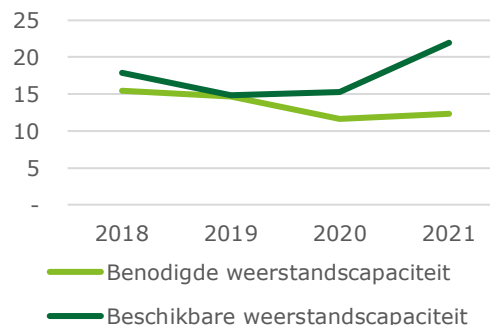
De door uw gemeente berekende beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt € 21,9 miljoen (2020: € 15,3 miljoen). De beschikbare weerstandscapaciteit is toegenomen ten opzichte van voorgaand jaar.

Benodigde weerstandscapaciteit

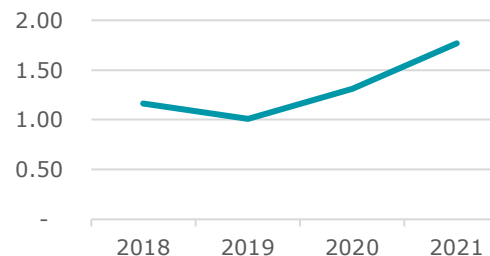
De inventarisatie van risico's – die in de paragraaf 'Weerstandsvermogen en risicobeheersing' van het jaarverslag is opgenomen – geeft een indicatie van de financiële omvang van de belangrijkste (specifieke) risico's, inclusief een schatting van de kans dat het geïdentificeerde risico zich voordoet, om daarmee de benodigde weerstandscapaciteit te kunnen bepalen. Daarbij geeft het college een doorlopend inzicht in de grootste risico's (qua financiële impact en kans) voor uw gemeente, en is vermeld welke risico's zijn vervallen en/of nieuw geïdentificeerd. Ook is een inhoudelijke toelichting gegeven op nieuw gedefinieerde en gewijzigde risico's in de top van de belangrijkste risico's. Uw gemeente heeft op basis van deze risico-inventarisatie berekend wat de benodigde weerstandscapaciteit is. Het berekende bedrag voor specifieke risico's bedraagt € 12,3 miljoen (2020: € 11,6 miljoen). Ten opzichte van 2020 is hiermee sprake van een toename van de gekwantificeerde risico's met € 0,7 miljoen.

Uw weerstandscapaciteit van € 21,9 miljoen is toereikend in relatie tot de berekende risico's van € 12,3 miljoen. Dit heeft het college inhoudelijk nader toegelicht in de paragraaf 'Weerstandsvermogen en risicobeheersing' van het jaarverslag.

Weerstandscapaciteit
(x € 1 miljoen)

Ratio weerstandsvermogen

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Voorraad onderhanden werk (grondexploitatie)

Het controleproces van de waardering van de voorraad onderhanden werk

De risico's voor de grondexploitaties zijn in essentie terug te brengen tot vijf P's:

- **Planning:** is de tijdsplanning van de projecten afgestemd op de (on)mogelijkheden in de markt. Immers, de marktbehoefte bepaalt welke projecten op welk moment te realiseren zijn.
- **Programmering:** in de afgelopen jaren hebben economische ontwikkelingen geleid tot belangrijke wijzigingen in vooral de woningbehoefte. Is er een kritische analyse gemaakt van de 'mix' van woningen (huur, koop, vrije kavels, appartementen, etc.) in de projecten, in relatie tot de huidige marktvraag in de gemeente?
- **Prijs:** de verkoopprijzen van woningen, en dus van grond, hebben langere tijd onder druk gestaan. Deze situatie is omgeslagen in een grote vraag naar woningen en grond, waardoor de grondprijs zich in een hoog tempo in positieve zin ontwikkelt. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd en welke grondprijzen bovenwaarts moeten worden bijgesteld als gevolg van de grotere vraag en de positieve marktontwikkelingen?
- **Plankosten:** door de toenemende vraag naar woningen en dus naar bouwcapaciteit is er sprake van een toenemende stijging van de bouwkosten. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd en welke prijzen bovenwaarts moeten worden bijgesteld als gevolg van de grotere vraag en de hierbij horende prijsontwikkelingen?

- **Parameters:** zijn de parameters voor kosten en opbrengstenstijgingen opportuun, beredeneerd vanuit de huidige situatie en de best mogelijke inschatting van de toekomstige ontwikkeling van de grondprijzen en de plankosten?

De 5 P's vormen de basis voor de actualisatie van de grondexploitaties zoals opgenomen in uw paragraaf 'Grondbeleid'.

Bij onze beoordeling van de door de gemeente gehanteerde veronderstellingen voor het actualiseren van de grondexploitaties – vooral de uitgangspunten voor planning (fasering), programmering en prijsbeleid, maar ook de parameters voor kosten- en opbrengstenstijging en de gehanteerde rekenrente (rente-omslagmethode), hebben wij het volgende in overweging genomen:

- Of de afzonderlijke veronderstellingen redelijk lijken, onderling afhankelijk en intern consistent zijn, en of de veronderstellingen redelijk lijken wanneer zij collectief of in samenhang met andere veronderstellingen worden beschouwd.
- Of de veronderstellingen in de markt de waarneembare veronderstellingen op passende wijze weerspiegelen, met andere woorden: is er consistentie met de algemene economische omgeving en de economische omstandigheden in/bij de gemeente?
- Of de veronderstellingen aansluiten op de (vastgestelde) plannen (besluiten) van de raad.
- Of de veronderstellingen consistent zijn met de ervaringscijfers van de gemeente (met andere woorden: is historische informatie representatief voor toekomstige situaties?).

De voorraad onderhanden werk

De balanspost met de belangrijkste schattingen in de jaarrekening betreft de voorraad onderhanden werk, waaronder de bouwgronden in exploitatie (grondexploitatie). Deze balanspost is door het saldo ultimo 2021 ad € 5,7 miljoen relevant voor de accountantscontrole, maar ook door de schattingen die een rol spelen bij het ramen van de in 2022 e.v. nog te realiseren baten ad € 21,4 miljoen en lasten ad € 21,5 miljoen. De nog te realiseren baten en lasten vormen samen met de boekwaarde de basis voor de waardering in de jaarrekening, oftewel het verwachte resultaat bij afsluiting van de projecten. Dit leidt tot een voorziening indien het college verwacht dat het project verlieslatend is, en tot (tussentijdse) winstneming bij een verwachte winst. Voor de waardering van grondexploitatie dient de gemeente per individueel project te bepalen of de gemeente de boekwaarde plus de in de toekomst nog te realiseren kosten en opbrengsten, naar beste schatting, terugverdient. Ultimo 2021 gaat het om vier grondexploitaties.

Voor deze grondexploitaties is ultimo 2021 een voorziening opgenomen van € 11,4 miljoen. In 2020 was op deze grondexploitaties een totaal van € 9,5 miljoen voorzien. Wij constateren dat de voorziening op elke grondexploitatie is toegenomen.

Voor de complexen met een negatieve boekwaarde (Oude Rijnlocatie en Lammenschansdriehoek) is de voorziening in overeenstemming met het BBV gepresenteerd onder de passivazijde van de balans. Aanvullend is dit in de jaarrekening toegelicht bij het onderhanden werk.

Bestuurlijke
samenvatting

Bevindingen
jaarrekening

Interne
beheersing

Overige
aangelegenheden

Bijlagen

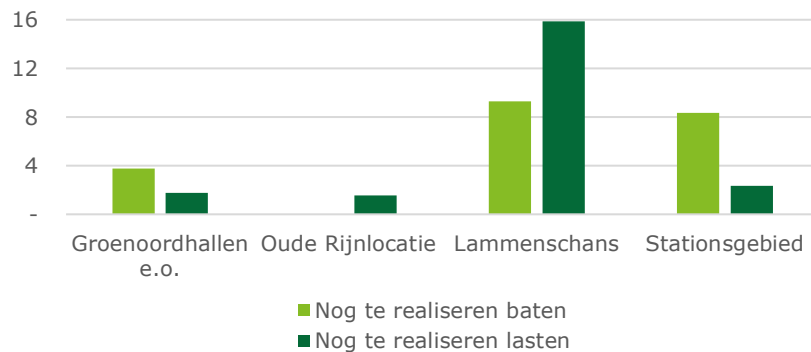
220641F0A7/ME/18

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Voorraad onderhanden werk (grondexploitatie)

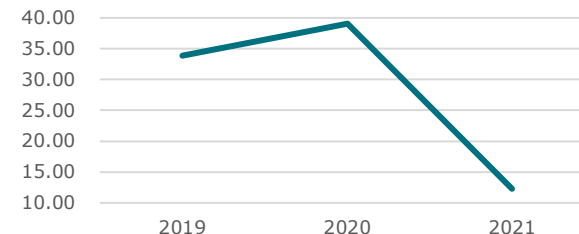
Overzicht nog te realiseren baten en lasten per project
(x € 1 miljoen)

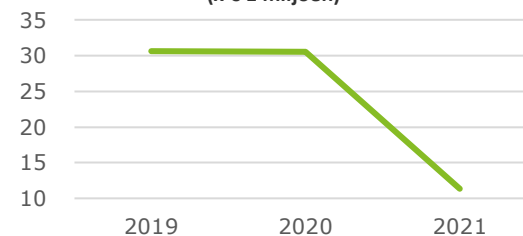
Wij constateren daarnaast dat de nog te realiseren baten en lasten voornamelijk betrekking hebben op de grondexploitatie inzake de Lammenschansdriehoek en het Stationsgebied e.o. Op de volgende pagina gaan wij nader in op deze grondexploitaties.

Wij constateren dat met de afsluiting in 2021 van de grondexploitatie de Aalmarkt e.o. zowel de boekwaarde als de voorziening met respectievelijk € 21,9 miljoen en € 21,1 miljoen dalen.

Totale boekwaarde bouwgronden in
exploitatie excl. voorzieningen (x € 1 miljoen)

Voorziening grondexploitatie
(x € 1 miljoen)

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Voorraad onderhanden werk (grondexploitatie)

Lammenschansdriehoek

Voor het project Lammenschansdriehoek zijn de opbrengsten vanuit verkoop vrijwel allemaal reeds gerealiseerd. Van de laatste verkoop is ook een prijsovereenstemming bereikt. Het verwachte complexresultaat (netto contante waarde) is -/- € 3,9 mln. (2020: is -/- € 3,3 mln.). Dit bedrag is volledig voorzien.

De opbrengsten die nog gerealiseerd moeten worden, hebben betrekking op het doorbelasten van kosten voor het woonrijp maken van het gebied. De gemeente draagt zorg voor het woonrijp maken van het gebied op de gronden van projectontwikkelaars, en belast deze kosten door aan deze partijen door middel van anterieure overeenkomsten.

In 2021 zijn anterieure overeenkomsten met de betrokken partijen gesloten. Naar aanleiding hiervan constateren wij dat de schattingsonzekerheid in de nog te realiseren opbrengsten beperkt is.

Wij constateren dat vanwege het geraamde negatieve eindresultaat alle tegenvallende resultaten ten opzichte van de raming een financiële impact hebben (namelijk het verhogen van de voorziening). In het MPG 2022 leidt voornamelijk de herziening van de totaal geraamde plankosten tot een lager complexresultaat.

Plankosten

Wij constateren dat de totaal geraamde plankosten vrij hoog, maar wel binnen een gangbare bandbreedte, uitvallen ten opzichte van de geraamde civiele kosten. Dit ligt in lijn met de complexiteit van het plangebied, o.a. door de verschillende anterieure overeenkomsten. Wij constateren dan ook dat de geraamde plankosten niet onaannemelijk zijn.

Vanwege de complexiteit van de opgave van de nieuwe openbare ruimte blijft er enige onzekerheid ten aanzien van de geraamde plankosten bestaan. Wij constateren dat hier een nettorisico voor is opgenomen van € 0,2 miljoen (brutorisico van € 1,0 miljoen x kans). Dit risico was in het MPG 2021 tevens ingerekend; de totale geraamde plankosten in het MPG 2022 zijn echter al € 0,9 miljoen hoger dan in het MPG 2021 en € 2,5 miljoen hoger ten opzichte van het MPG 2020. Wij vragen u derhalve voldoende aandacht aan deze risico-inschatting te blijven geven om voldoende dekking te geven aan mogelijke tegenvallende resultaten.

Stationsgebied

Voor het deelgebied K1,2,5 is reeds 95% van de kosten gerealiseerd. Er is € 1,0 aan nog te realiseren kosten geraamd. Voor de nog te realiseren opbrengsten van € 8,3 is reeds een overeenkomst afgesloten. Derhalve constateren wij op dit deelgebied geen resterende materiële schattingsonzekerheid.

Voor het deelgebied K3,4 is ongeveer 90% van de kosten gerealiseerd. Er is € 1,0 aan nog te realiseren kosten geraamd. De opbrengsten zijn volledig gerealiseerd. Derhalve constateren wij op dit deelgebied geen resterende materiële schattingsonzekerheid.

Wij concluderen dat de ramingen, de complex specifieke risicoanalyse en daarmee de waardering van de grondexploitatie niet onaannemelijk lijken.

Bestuurlijke
samenvatting

Bevindingen
jaarrekening

Interne
beheersing

Overige
aangelegenheden

Bijlagen

220641F0A7/ME/20

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Voorraad onderhanden werk (grondexploitatie)

Tussentijdse winstneming

In juli 2019 heeft de commissie BBV de notitie 'Grondbeleid in begroting en jaarstukken' gepubliceerd. Hierin is opgenomen dat gemeente voor tussentijdse winstneming de 'Percentage Of Completion'-methode (POC-methode) moeten toepassen. Hierbij geldt dat gemeenten, indien aan een aantal voorwaarden is voldaan, tussentijds winst moeten nemen.

Voor het toepassen van de POC-methode is het van belang dat uw gemeente het resultaat betrouwbaar kan schatten. Ook moet er sprake zijn van verkochte grond en gerealiseerde kosten.

Uw gemeente heeft winst gerealiseerd bij het afsluiten van de grondexploitatie Nieuweroord. Daarnaast is er geen sprake van winstneming op basis van de POC-methode. Voor de resterende grondexploitaties zijn verliesvoorzieningen opgenomen.

De uitgangspunten die in de grondexploitaties en dus in de jaarrekening 2021 zijn verwerkt, zijn door ons getoetst en als aannemelijk aangemerkt

Wij hebben op grond van de door ons verrichte werkzaamheden inzake de waardering van de grondexploitaties vastgesteld dat uw gemeente:

- Beschikt over actuele ramingen van de nog te realiseren baten en lasten.
- Beschikt over een deugdelijke onderbouwing van de gehanteerde uitgangspunten in de grondexploitaties.
- Een niet onaannemelijk niveau heeft bepaald van de nog te maken plan- en civiele kosten.

De uitgangspunten die in de grondexploitaties en dus in de jaarrekening 2021 zijn verwerkt, zijn door ons getoetst en als aannemelijk aangemerkt.

Verder merken wij volledigheidshalve op dat wij voor de waardering van de grondexploitatie per 31 december 2021 de per die datum vastgestelde projectkaders en genomen besluiten betrokken hebben bij de controle van de waardering. Er is geen rekening gehouden met de effecten van eventuele toekomstige, nog vast te stellen, ambities van uw gemeente.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Begrotingsrechtmatigheid

Begrotingsoverschrijdingen zijn adequaat toegelicht in de jaarrekening

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2021, hebben wij een controle uitgevoerd op de begrotingsrechtmatigheid. De toe te passen normen voor het begrotingscriterium zijn gebaseerd op de artikelen 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moeten door de gemeenteraad zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt met het vaststellen van de begroting en via de financiële verordening ex artikel 212 van de Gemeentewet.

Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de lasten binnen de begroting blijven en dat het college belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig meldt aan de gemeenteraad, zodat deze raad hierover tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat het college inbreuk maakt op het budgetrecht van de gemeenteraad.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota rechtmatigheid 2018 van de commissie BBV. Het overschrijden van de begroting is altijd onrechtmatig, maar hoeft de accountant niet in alle gevallen mee te wegen in zijn rechtmatigheidsoordeel. De kostenoverschrijdingen moeten dan wel goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen en zijn in te delen in de categorieën als genoemd in de Kadernota rechtmatigheid 2018 van de commissie BBV.

In het kader van de begrotingsrechtmatigheid moeten wij kijken naar de lastenoverschrijdingen per programma.

Wij hebben vastgesteld dat er bij geen van de programma's sprake is van een begrotingsoverschrijding op de lasten (groter dan de rapporteringsdrempel).

Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse van en toelichting op deze overschrijdingen naar de analyse begrotingsrechtmatigheid zoals opgenomen in het hoofdstuk 'Toelichting op het overzicht van baten en lasten' in de jaarrekening. Hiermee legt het college aan de gemeenteraad verantwoording af over de begrotingsrechtmatigheid van de lasten over 2021.

Kredietoverschrijdingen

Kredietoverschrijdingen vereisen conform de Kadernota Rechtmatigheid van de commissie BBV – vergelijkbaar met kostenoverschrijdingen in het overzicht van baten en lasten – autorisatie van de gemeenteraad. Indien een overschrijding niet door de raad is geautoriseerd, is deze strikt genomen onrechtmatig. Afspraken hierover tussen de gemeenteraad en het college kunnen zij nader vastleggen in de financiële verordening ex art. 212 Gemeentewet.

Uit de analyse op de realisatiecijfers 2021 blijkt dat er in 2021 geen sprake is van kredietoverschrijdingen groter dan de rapporteringsdrempel.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Fraude, integriteit, en naleving wet- en regelgeving

De beoordeling door het college van burgemeester en wethouders van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of van het overtreden van wet- en regelgeving

Bij onze controle vragen wij u jaarlijks inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking kan bevatten door fraude of het overtreden van wet- en regelgeving (corporate compliance), inclusief de aard, omvang en frequentie van de inschattingen, het proces dat u daarbij hanteert, en de communicatie daarover met het personeel en met de gemeenteraad. Tijdens deze gesprekken heeft uw organisatie aangegeven zich bewust te zijn van frauderisico's, waaronder het belang van corporate compliance en de analyse van corruptievraagstukken.

In onze managementletter hebben wij uitgebreid gerapporteerd over fraude en integriteit, en de stappen die uw gemeente hierin heeft gezet. Als onderdeel van onze interim-controle hebben wij uw organisatie gevraagd om inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking zou kunnen bevatten als gevolg van fraude of van het overtreden van wet- en regelgeving (corporate compliance), inclusief de aard, omvang en frequentie van deze inschattingen, het proces dat u daarbij hanteert, alsook de communicatie daarover met het personeel en met de gemeenteraad (of de Commissie voor de Rekeningen). U bent als college - tezamen met de gemeenteraad - primair verantwoordelijk voor het beoordelen van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of van het overtreden van wet- en regelgeving.

Wij constateren dat uw gemeente de frauderisicoanalyse sinds 2020 jaarlijks in een procescyclus uitwerkt, waarbij het college jaarlijks de belangrijkste frauderisico's bespreekt en de frauderisicoanalyse vaststelt.

Geen wijzigingen in onze initiële inschatting van het frauderisico en geen aanwijzingen voor fraude

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en detecteren van fraude berust bij het college, inclusief het invoeren en onderhouden van interne-beheersingsmaatregelen voor de betrouwbaarheid van de financiële verslaggeving, de werking en efficiency van de bedrijfsvoering, en de naleving van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Als accountant verkrijgen wij een redelijke, maar geen absolute, zekerheid dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat, als gevolg van fraude of fouten.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten, doordat er sprake kan zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen of verkeerd voorstellen van zaken, of het doorbreken van de interne beheersing. Onze controle is uitgevoerd met een hoge, maar geen absolute, mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraudes hebben ontdekt.

Wij hebben de accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en professionele oordeelsvorming toegepast, in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Fraude en integriteit

Jaarlijks verkrijgen wij inzicht in de integriteitsmeldingen, die wij vervolgens doorspreken. Wij hebben op basis van onze controle en de besprekingen geen fraudegevallen geconstateerd.

Onze conclusie is voorts dat uw gemeente op een adequate wijze opvolging geeft aan geïdentificeerde integriteitskwetsies, en hierover tijdig met ons in contact treedt.

Bestuurlijke
samenvatting

Bevindingen
jaarrekening

Interne
beheersing

Overige
aangelegenheden

Bijlagen

220641F0A7/ME/24

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Overige bevindingen

Naleving van de Europese aanbestedingsregels

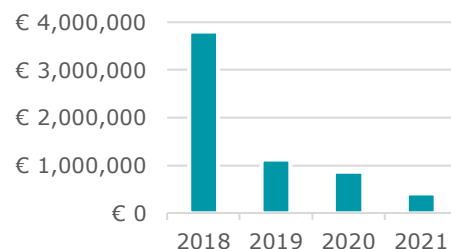
Uw gemeente voert in het kader van de controle op de naleving van de Europese aanbestedingsregels jaarlijks een uitgebreide 'spendanalyse' uit, die in samenspraak met ons tot stand komt en waarbij de organisatie voorbereidende werkzaamheden uitvoert op basis van onze selecties.

Wij constateren over 2021 een verdere afname in de omvang van de onrechtmatigheden door het niet-naleven van de Europese aanbestedingsregels. Uit de controle blijkt een fout van circa € 0,4 miljoen, terwijl er over 2020 nog sprake was van een fout van € 0,9 miljoen. Uw gemeente heeft hiermee zichtbaar stappen gezet in de verbetering van de interne beheersing voor de naleving van de Europese aanbestedingsregels.

In 2021 hebben wij twee nieuwe onrechtmatigheden geconstateerd (van totaal € 0,2 miljoen) en twee continuerende fouten (van totaal € 0,2 miljoen) uit voorgaande jaren. De nieuwe onrechtmatigheden komen voort uit onrechtmatige opdrachtverlengingen. Daar kan bijvoorbeeld sprake van zijn bij het verlengen van contracten, terwijl die contracten geen opties tot verlenging (meer) hebben. Dergelijke verlengingen zijn onrechtmatig, omdat de contracten op deze wijze aan de marktwerking zijn onttrokken doordat andere marktpartijen geen kans krijgen hierop in te schrijven c.q. een aanbidding te doen.

Uw gemeente heeft de afgelopen jaren maatregelen getroffen om de naleving van de Europese aanbestedingsregels structureel beter te borgen. Dit heeft zichtbaar geresulteerd in een afname van de totale omvang aan fouten. Het aantal en omvang van de onrechtmatigheden in relatie tot de omvang van uw gemeente is beperkt.

Wij constateren een dalende trend in uw rechtmatigheidsfouten (zie ook de grafiek hieronder). Ondanks de getroffen maatregelen kan uw gemeente in de praktijk, door de complexiteit van de materie en regelgeving, toch tot nieuwe onrechtmatigheden komen. Geraamde opdrachtwaarden kunnen worden overschreden of contracten kunnen onrechtmatig worden verlengd. Het waarborgen van de volledigheid van een contractenregister kan de onrechtmatigheden mogelijk nog verder terugdringen.

Voorzieningen

Onderhoudsegalisatievoorzieningen

De gemeente Leiden heeft diverse onderhoudsvoorzieningen opgenomen, waaronder voorziening voor onderhoud van wegen, gemeentelijk vastgoed en sportaccommodaties. Aan deze voorzieningen liggen onderhoudsplannen ten grondslag, die periodiek worden geactualiseerd. Uit onze controlewerkzaamheden is gebleken dat de werkelijke onttrekkingen afwijken van de geplande onttrekkingen. Veelal wordt dit veroorzaakt doordat onderhoudswerkzaamheden worden doorgeschoven naar een volgend jaar; deze onderhoudskosten zijn dan dus nog wel nodig.

Het doorschuiven van deze onderhoudskosten lijkt structureel te gebeuren. Door jaarlijks minder onderhoud te plegen dan gepland, en deels werkzaamheden door te schuiven, zijn de jaarlijkse dotaties hoger dan de onttrekkingen en loopt de waarde van de voorziening in de jaarrekening langzaam op.

Immers, de voorziening onderhoud heeft als doel uitgaven van toekomstig geschat onderhoud te egaliseren. Het kan daarbij dus nodig zijn om de toekomstige dotaties aan te passen, rekening houdend met de huidige stand en het nog geplande (en doorgeschoven) onderhoud.

Eind 2021 liepen diverse beheerplannen af met betrekking tot (groot)onderhoud. Hiervoor is de gemeente Leiden bezig met het opstellen van beheerplannen voor de volgende planperiode (vanaf 2022). Wij adviseren uw organisatie om in de actualisatie van de beheerplannen rekening te houden met het onderhoud dat is doorgeschoven vanuit het oude plan en met het saldo dat nu nog in de voorziening zit, en waar nodig de jaarlijkse dotatie daarop aan te passen.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Overige bevindingen

COVID-19

Wij sommen hier de belangrijkste effecten op die het coronavirus heeft (gehad) op de jaarrekening 2021 van uw gemeente:

- Waardering vorderingen: als gevolg van financiële problemen of tekorten bij debiteuren en andere soorten schuldenaars bestaat er een toegenomen risico op het niet-ontvangen van vorderingen. Wij hebben de invorderingsrisico's, en daarmee de waardering van de vorderingen, gecontroleerd, en merken op dat er vooralsnog geen sprake is of zou moeten zijn van grote mutaties in de voorziening voor oninbare vorderingen.
- Tozo: een van de maatregelen die het kabinet (heeft) gebruikt om ondernemers te steunen tijdens de coronacrisis is de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo). Als onderdeel van de controle van de SiSa-bijlage hebben wij deze regeling gecontroleerd.

Uw gemeente heeft de Tozo-regeling uitbesteed aan de gemeente Rotterdam. Wij hebben in het kader van de controle van de gemeente Leiden een review uitgevoerd bij de accountant van de gemeente Rotterdam. De gemeente is ondanks een snelle invoering van deze regeling en de wijzigingen ervan gedurende 2020 en 2021 in staat geweest aantoonbaar te voldoen aan de gestelde financiële rechtmatigheidseisen. Zowel de intern-controlewerkzaamheden als onze zelfstandig uitgevoerde dossiercontroles bevestigen deze uitkomst.

De Nota verwachtingen accountantscontrole schrijft daarnaast voor dat wij een kwalitatieve toets moeten verrichten op uw Misbruik en Oneigenlijk beleid voor de Tozo-regeling. Voor wat betreft de Tozo-regeling sluit de gemeente Leiden aan bij het M&O-beleid van de gemeente Rotterdam, die de Tozo-regeling voor de gemeente uitvoert, waarmee is voldaan aan deze kwalitatieve vereiste.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Overige bevindingen

Sociaal domein | PGB-bestedingen

De PGB-bestedingen zijn (verplicht) belegd bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De accountant van de SVB heeft – net als in voorgaande jaren – bij de PGB-verantwoordingen voor Jeugd en Wmo over 2021 een controleverklaring met beperking verstrekt. De PGB-bestedingen over 2021 bedragen circa € 7,6 miljoen (2020: € 7,9 miljoen).

Uw organisatie heeft de in het voorgaand jaar getroffen aanvullende interne-beheersmaatregelen en interne controles ook over 2021 gehandhaafd c.q. uitgevoerd.

Uit de uitkomsten van de interne controle blijkt dat de onzekerheden teruggebracht kunnen worden tot € 0,4 miljoen. Dit betreft overigens geëxtrapoleerde bevindingen als uitkomst van uitgevoerde deelwaarnemingen op cliëntniveau.

Sociaal domein | Jeugdzorgkosten

De jeugdzorgkosten bestaan uit de kosten voor de lokale en regionale jeugdzorg. De gemeente Leiden werkt voor de taken van de Jeugd samen met de Tijdelijke Werkorganisatie Holland Rijnland (TWO), een samenwerkingsverband van 13 gemeenten.

In het kader van de Wmo werkt de gemeente samen in de Leidse regio en zijn er gezamenlijke contracten gesloten met zorginstellingen en tevens afspraken gemaakt over het afleggen van verantwoording door de Zorginstellingen.

In lijn met de landelijke trend zijn de kosten voor jeugdzorg de afgelopen jaren (fors) gestegen en de verwachting is dat deze ontwikkeling ook in de komende jaren nog doorzet.

Voor Jeugd blijft de afhankelijkheid van TWO groot. De controleverklaring bij de verantwoording van TWO voor de bestede Jeugdgelden in de regio is pas in **juni** verstrekt, wat een behoorlijke druk op het verantwoordingsproces van de gemeente legt.

Geldstroom	Onzekerheid 2021	Onzekerheid 2020
Wmo Zorg in natura	€ 795.000	€ 450.000
Wmo PGB	€ 202.000	€ 530.000
Jeugd Zorg in natura	€ 415.000	€ 498.000
Jeugd PGB	€ 236.000	€ 263.000
Totaal	€ 1.648.000	€ 1.741.000

Interne beheersing

Interne beheersing

Belangrijkste bevindingen voor de interne beheersing vanuit de controle van het boekjaar 2021

Boardletter 2021, toegespitst op de interne (financiële) beheersing

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2021 een interim-controle uitgevoerd. Deze interim-controle was primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing, voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

Voor de bevindingen van de interim-controle verwijzen wij naar onze boardletter 2021 van 18 januari 2022. Hieronder hebben wij in samenvattende vorm onze belangrijkste bevindingen opgenomen.

Interne beheersing en Servicepunt71

De accountant van Servicepunt71 levert jaarlijks een assurance-rapport op, met daarin een oordeel over de opzet, het bestaan en de werking van de processen van de organisatie. Als accountant van de gemeente Leiden kunnen wij maar op een zeer beperkt aantal beheersmaatregelen steunen (namelijk het betaalproces). Het is van belang dat Servicepunt71 de tekortkomingen in de interne beheersing opvolgt. Wij adviseren de gemeente dan ook om periodiek de ontwikkeling van de processen en de implementatie van de beheersmaatregelen bij Servicepunt71 te monitoren.

Procesbeschrijvingen

Wij hebben vastgesteld dat er voor een groot aantal processen procesbeschrijvingen aanwezig zijn. Vorig jaar hebben wij u geadviseerd de zogenaamde 'key controls', expliciet te benoemen. Dit zijn interne controlemaatregel die de essentiële waarborg bieden binnen het proces dat de belangrijkste risico's worden afgedekt.

Wij hebben begrepen dat er met het uitvoeren van de VIC's expliciet is gekeken naar de procesbeschrijvingen en naar de geïdentificeerde key controls, maar dat dit moment momenteel slechts in één proces is gewijzigd (zijnde het proces van inkomende subsidies). Het identificeren en benoemen van key controls blijft daarmee een aandachtspunt.

Europese aanbestedingen

Wij constateren dat er een degelijk aanbestedingsproces is ingericht bij de gemeente. Onrechtmatige uitgaven hebben voornamelijk betrekking op doorlopende opdrachten met aanbestedingsfouten in het verleden. Procesmatig ligt er een aandachtspunt bij inkopen onder € 50.000. Er is hierbij alleen sprake van een adviserende rol vanuit 'inkopen', zodat er decentraal onderhands kan worden ingekocht. Hierdoor is het risico aanwezig dat er bij overschrijdingen sprake is van onrechtmatige aanbestedingen. Ook is de volledigheid van een contractenregister voor de inkopen voor een lager bedrag dan € 50.000 niet gewaarborgd. Wij adviseren u dan ook deze overwegingen mee te nemen bij het invoeren van een nieuw inkoop- en contractmanagementsysteem in 2023.

Beheersing kredieten

Budgethouders zijn verantwoordelijk voor het voorkomen van kredietoverschrijdingen. In de huidige situatie bieden uw systemen geen mogelijkheid om preventief te sturen op mogelijke kredietoverschrijdingen. Eventuele kredietoverschrijdingen worden dan ook pas achteraf, detectief, geconstateerd. Hierdoor loopt de gemeente Leiden een risico op onrechtmatigheden als gevolg van investeringsuitgaven die de toegekende kredieten overschrijden, en die pas achteraf worden gesignaleerd.

Uw serviceorganisatie is voornemens om in 2023 een nieuw systeem of nieuwe systemen in gebruik te nemen, waarbij wij u willen adviseren aandacht te besteden aan het inrichten van een procesmatige beheersing van de kredieten, in combinatie met de mogelijkheid tot het preventief bewaken van kredietoverschrijdingen.

Journalboekingen

Wij constateren (in lijn met voorgaand jaar) dat er geen tweedelijnscontrole plaatsvindt op het invoeren van memoriaalboekingen. Er is één medewerker die de aanlevering (door financieel adviseur of budgethouder) en de autorisatie (door de budgethouder) van de memoriaal controleert en op basis daarvan de boeking in het systeem zet. Er vindt geen controle door een tweede functionaris plaats op de invoer. Er is dus niet voldoende functiescheiding in het proces aanwezig, terwijl hier sprake is van een inherent verhoogd risico op fraude ('significant risk'). Wij blijven u adviseren een controle te laten uitvoeren op het op de juiste wijze verwerken van de memoriaalboekingen en raden u tevens aan intern een data-analyse uit te voeren op deze boekingen. Tevens adviseren wij u om het systeem waar mogelijk zodanig aan te passen dat de functiescheiding tussen het boeken en het goedkeuren van handmatige memoriaalboekingen wordt afgedwongen door het geautomatiseerde systeem.

Bestuurlijke
samenvatting

Bevindingen
jaarrekening

Interne
beheersing

Overige
aangelegenheden

Bijlagen

220641F0A7/ME/29

Interne beheersing

Belangrijkste bevindingen voor de interne beheersing vanuit de controle van het boekjaar 2021

Parkeeropbrengsten

Maandelijks wordt er een aansluiting gemaakt tussen de subadministratie en de financiële administratie (Decade) inzake de parkeeropbrengsten. Deze maandelijks aansluitingen hebben vanwege personele wisselingen voor 2021 niet structureel plaatsgevonden. De tijdige, juiste en volledige registratie van de parkeeropbrengsten is hierdoor niet gewaarborgd. Wij adviseren om, los van de jaarlijkse aansluiting, die wordt uitgevoerd als onderdeel van het balansdossier, structureel een periodieke aansluiting te maken tussen de financiële en de subadministratie, zodat eventuele verschillen tijdig worden geconstateerd en hier, indien nodig, sturing op kan plaatsvinden. Wij hebben begrepen dat hieraan inmiddels invulling is gegeven voor de opvolging van deze openstaande functie, waarmee dit advies voor 2022 opgepakt zal worden.

Foutieve betaling

Bij de afdeling Werk en Inkomen heeft er in het proces rondom het betalen van de bijzondere bijstand in september 2021 een foutieve betaling plaatsgevonden. U heeft deze foutieve betaling intern zelf geconstateerd en inmiddels is dit bedrag terugontvangen. Wij hebben in de afgelopen periode samen met u het interne-beheersingssysteem rondom deze betalingen beoordeeld en hebben geconstateerd dat er geen verdere opvolging benodigd is.

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiseringsomgeving inclusief cybersecurity behoeft verdere aandacht

Overeenkomstig artikel 2:393, lid 4 van het Burgerlijk Wetboek zijn wij verplicht om onze bevindingen te rapporteren met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van uw geautomatiseerde gegevensverwerking.

De bestaande tekortkomingen in de automatiseringsomgeving leiden ertoe dat de gemeente en wij niet zonder meer kunnen steunen op de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking.

Op basis van onze inventarisatie van de bestaande General IT Controls in BPMOne, Navision en TCare blijkt dat er binnen de IT-omgeving ruimte is voor verbetering. De belangrijkste aandachtspunten hebben betrekking op het rechtenbeheer, specifiek op de periodieke zichtbare interne controle op de generieke accounts (met hoge rechten) binnen de applicaties en de beveiliging van toegang en rechtenbeheer van de onderliggende databases. Om ongeautoriseerde toegang en wijzigingen in de database te voorkomen, adviseren wij beheersmaatregelen voor de toegangsbeveiliging op de database te implementeren.

Voor onze inhoudelijke bevindingen en de resterende aanbevelingen inzake de betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking verwijzen wij kortheidshalve naar onze managementletter 2021.

Bestuurlijke
samenvatting

Bevindingen
jaarrekening

Interne
beheersing

Overige
aangelegenheden

Bijlagen

220641F0A7/ME/30

Overige aangelegenheden

Overige aangelegenheden

Samenvatting overige aangelegenheden en bepaalde vereiste communicaties

Onze communicatie met het management

Wij hebben het management ter confirmatie een aantal schriftelijke bevestigingen gevraagd aangaande zijn verantwoordelijkheden inzake de financiële verslaggeving.

Wij hebben van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Leiden een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

Geen meningsverschil met het college en het ambtelijk management of beperking in reikwijdte van de controle

Er zijn geen meningsverschillen met het management geweest en er waren geen beperkingen tijdens het uitvoeren van onze controle.

Naar onze mening is ons bij het uitvoeren van onze controleopdracht door het management en de medewerkers van de gemeente de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Bestuurlijke
samenvatting

Bevindingen
jaarrekening

Interne
beheersing

Overige
aangelegenheden

Bijlagen

220641F0A7/ME/32

Bijlagen

Bijlage A1 - Niet-gecorrigeerde controleverschillen

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van niet-gecorrigeerde controleverschillen groter dan de rapporteringstolerantie van € 250.000.

Aard van de controleverschillen	Rechtmatigheid x € 1 miljoen	Getrouwheid x € 1 miljoen
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen voorgaande periode		
(Nagekomen boekingen Wmo (262) en Jeugd (-/-372))	N.v.t.	€ 0,2
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode		
Rechtmatigheidsfout is tevens getrouwheidsfout:	n.v.t.	n.v.t.
Rechtmatigheidsfout is per saldo ook een getrouwheidsfout:	n.v.t.	n.v.t.
(Sub)totaal getrouwheidsfouten	€ 0	€ 0,2
Extra absolute waarde rechtmatigheidsfouten:	n.v.t.	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding, Fido, etc.):		
• EU-aanbesteding	€ 0,4	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	n.v.t.	
Overige rechtmatigheidsfouten	n.v.t.	
Totaal rechtmatigheidsfouten	€ 0,4	

- Het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid is opgenomen in het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018, het Addendum Kadernota rechtmatigheid 2021 en het normenkader 2021, dat op 10 mei 2022 ter kennisgeving is aangeboden is aangeboden aan de gemeenteraad.
- Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college het bovenstaande heeft bevestigd. Dit houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

Bijlage A2 – Onzekerheden in de controle

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van onzekerheden in de controle groter dan de rapporteringstolerantie van € 250.000.

Aard van de onzekerheden	Rechtmatigheid x € 1 miljoen	Getrouwheid x € 1 miljoen
Onzekerheid rechtmatigheid betreft tevens getrouwheid:		
• Onzekerheden Sociaal Domein Wmo(zorg in natura en PGB)	€ 1,0	€ 1,0
• Onzekerheden Sociaal Domein Jeugd (zorg in natura en PGB)	€ 0,7	€ 0,7
Onzekerheid rechtmatigheid is per saldo ook een onzekerheid inzake getrouwheid:		
(Sub)totaal onzekerheden in de getrouwheidscontrole	€ 1,7	€ 1,7
Extra absolute waarde onzekerheden rechtmatigheid:	n.v.t	n.v.t
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding, Fido, etc.):	n.v.t	n.v.t
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid):	n.v.t	n.v.t
Overige onzekerheden inzake rechtmatigheid	n.v.t	n.v.t
Totaal onzekerheden in de rechtmatigheidscontrole	€ 1,7	

- Het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid is opgenomen in het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018, het Addendum Kadernota rechtmatigheid 2021 en het normenkader 2021, dat op 10 mei 2022 ter kennisgeving is aangeboden aan de gemeenteraad.
- Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college het bovenstaande heeft bevestigd. Dit houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

Bijlage A3 – Tekortkomingen in de toelichtingen

Onze controlestandaarden vereisen dat wij afwijkingen van materieel belang in de toelichting signaleren om de gemeenteraad in staat te stellen een inschatting te maken van de gevolgen daarvan voor de jaarrekening.

De tabel hierna bevat een weergave van die onderwerpen uit de toelichting waarvan wij denken dat de gemeenteraad deze nader dient te beoordelen.

Toelichting	Bron van de toelichtingsvereiste	Kwantitatieve of kwalitatieve overwegingen
Niet van toepassing	N.v.t.	N.v.t.

Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2021

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de strekking van ons getrouwheids- en rechtmatigheidsoordeel bij de jaarrekening 2021, alsook over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen.

De strekking van de controleverklaring bij de jaarrekening is als volgt:

- Getrouwheidsoordeel: goedkeurend
- Rechtmatigheidsoordeel: goedkeurend

Per regeling geven wij in de volgende tabel aan of, en zo ja welke, financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

SiSa-code	Omschrijving	Fout, onzeker en/of formeel onrechtmatig	Financiële omvang	Toelichting
JenV A5	Specifieke uitkering versterking van de lokale integrale aanpak van radicalisering, extremisme en terrorisme	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
JenV A7	Regeling specifieke uitkering tijdelijke ondersteuning toezicht en handhaving	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
JenV A12B	Incidentele bijdrage ondersteuning naleving controle op coronatoegangsbewijzen (SiSa tussen medeoverheden)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
JenV A9	Regeling specifieke uitkering gemeente in verband met de versterking van de lokale [...] radicalisering, (gewelddadig) extremisme en terrorisme 2021	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
FIN B2	Regeling specifieke uitkering gemeentelijke hulp gedupeerden toeslagenproblematiek (deel 2)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
BZK C1	Regeling specifieke uitkering Reductie Energiegebruik	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
BZK C9	Specifieke uitkering woningbouwimpuls	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
BZK C32	Regeling specifieke uitkering ventilatie in scholen	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
BZK C41B	Specifieke uitkering Regeling flexibele inzet woningbouw (SiSa tussen medeoverheden)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
BZK C56	Regeling huisvesting aandachtsgroepen	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
BZK C62	Regeling specifieke uitkering kwijschelding gemeentelijke belastingen	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
OCW D8	Onderwijsachterstandenbeleid 2019-2022 (OAB)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
OCW D10	Volwasseneneducatie	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
OCW D11	Regeling specifieke uitkering extra financiële middelen RMC-functie	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
OCW D12	Regeling regionale aanpak voortijdig schoolverlaten 2020–2024	N.v.t.	€ 0	N.v.t.

Totaal

€ 0

Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2021

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de strekking van ons getrouwheids- en rechtmatigheidsoordeel bij de jaarrekening 2021, alsook over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen.

De strekking van de controleverklaring bij de jaarrekening is als volgt:

- Getrouwheidsoordeel: goedkeurend
- Rechtmatigheidsoordeel: goedkeurend

Per regeling geven wij in de volgende tabel aan of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

SiSa-code	Omschrijving	Fout, onzeker en/of formeel onrechtmatig	Financiële omvang	Toelichting
OCW D12A	Regeling regionale aanpak voortijdig schoolverlaten 2020–2024	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
OCW D14	Regeling specifieke uitkering inhalen COVID-19-gerelateerde onderwijsvertragingen	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
IenW E20	Regeling stimulering verkeersmaatregelen 2020-2021	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
IenW E21	Regeling specifieke uitkering circulaire ambachtscentra 2020–2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
IenW E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer (SiSa tussen medeoverheden)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
IenW E44	Tijdelijke impulsregeling klimaatadaptatie 2021–2027	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
IenW E53	Regeling specifieke uitkering Schone Lucht Akkoord	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
EZK F9	Regeling specifieke uitkering Extern Advies Warmtetransitie	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G1	Ondersteuning clustering sociale hulpverlening Openbaar lichaam Bonaire (gemeente Leiden)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2021	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G2	Gederfde baten die voortvloeien uit kwijschelden schulden gebundelde uitkering Participatiewet in jaar T_gemeentedeel 2021	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (uitsluitend kapitaalverstrekking)_gemeentedeel 2021	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G3	BBZ vóór 2020 - Gederfde baten die voortvloeien uit kwijschelden schulden levensonderhoud BBZ in jaar T (exclusief BOB)_gemeentedeel 2021	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G3	BBZ vóór 2020 - Gederfde baten die voortvloeien uit kwijschelden van achterstallige betalingen kapitaalverstrekkingen BBZ in jaar T (exclusief BOB)_gemeentedeel 2021	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
Totaal			€ 0	

Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2021

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de strekking van ons getrouwheids- en rechtmatigheidsoordeel bij de jaarrekening 2021, alsook over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen.

De strekking van de controleverklaring bij de jaarrekening is als volgt:

- Getrouwheidsoordeel: goedkeurend
- Rechtmatigheidsoordeel: goedkeurend

Per regeling geven wij in de volgende tabel aan of, en zo ja welke, financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

SiSa-code	Omschrijving	Fout, onzeker en/of formeel onrechtmatig	Financiële omvang	Toelichting
SZW G3	BBZ vóór 2020 - Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden levensonderhoud BBZ en achterstallige betalingen kapitaalverstrekkingen BOB in jaar T_gemeentedeel 2021	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G3	BBZ vanaf 2020 - Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden van achterstallige betalingen kapitaalverstrekkingen BBZ in jaar T_gemeentedeel 2021	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers en de Tijdelijke regeling overbruggingsregeling (Tozo)_gemeentedeel 2021	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G12	Kwijtschelden publieke schulden SZW-domein hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G12	Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden Bijzondere bijstand in jaar T	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G12	Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden Wet Inburgering van 13 september 2012 in jaar T	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G12	Aantal gedupeerden (zoals omschreven in artikel 1 van de Regeling specifieke uitkering compensatie van de kosten die verband houden met het kwijtschelden van publieke schulden binnen het SZW-domein van de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire toeslagen)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
VWS H4	Regeling specifieke uitkering stimulering sport	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
VWS H8	Regeling Sportakkoord 2020–2022	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
VWS H12	Regeling specifieke uitkering lokale preventieakkoorden of preventieaanpakken	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
VWS H16	Regeling Specifieke uitkering ijsbanen en zwembaden	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
Totaal			€ 0	

Bijlage B2 - Bevindingen controle SiSa-bijlage Tozo 2021

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de strekking van ons getrouwheids- en rechtmatigheidsoordeel bij de jaarrekening 2021, alsook over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen.

De strekking van de controleverklaring bij de jaarrekening is als volgt:

- Getrouwheidsoordeel: goedkeurend
- Rechtmatigheidsoordeel: goedkeurend

Per regeling geven wij in de volgende tabel aan of, en zo ja welke, financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

SiSa-code	Omschrijving	Fout, onzeker en/of formeel onrechtmatig	Financiële omvang	Toelichting
SZW G4	Tozo 1_geen identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet en geen identificatie DigiD in combinatie met BRP of Suwinet	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 1_fundamentele rechtmatigheidseisen exclusief identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 1_belangrijke rechtmatigheidseisen (toepassing artikel 21, lid 3 Besluit 17 april)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 2_geen identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet en geen identificatie DigiD in combinatie met BRP of Suwinet	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 2_exclusief identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 3_geen identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet en geen identificatie DigiD in combinatie met BRP of Suwinet	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 3_exclusief identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Omvang vorderingen levensonderhoud (jaar T) Tozo 1 (i.v.m. verstrekte voorschotten op Tozo-aanvragen levensonderhoud die zijn ingediend vóór 22 april 2020)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 4	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 5	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Kwijtschelding schulden Tozo in het kader van de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire – gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden levensonderhoud in jaar T	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Kwijtschelding schulden Tozo in het kader van de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire – gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden van achterstallige betalingen op kapitaalverstrekking in jaar T	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
Totaal			€ 0	

Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Leiden

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de “Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)” en vormen een belangrijk onderdeel van het ‘normenkader’ waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente Leiden in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onze onafhankelijke positie te waarborgen

Deloitte beschikt over een stelsel van maatregelen om haar onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Dit stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen.

Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico's ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle gevolmachtigden en werknemers bij Deloitte.
- Procedures voor de organisatie van periodieke trainingen inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.
- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking ervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.
- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt waarin is vastgelegd of sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en, indien er bedreigingen zijn gesignaleerd, welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreigingen voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling, inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenaamde ‘onafhankelijkheids-evaluatie’), wordt in het dossier opgenomen.
- Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Deloitte wordt geconsulteerd, als er sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Indien de bestuursstructuur van de controlecliënt voorziet in een gemeenteraad, raadscommissie of auditcommissie, overwegen wij ook een van deze instanties te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften.

De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen wordt periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Interne roulatie

Een te grote mate van vertrouwdheid of vertrouwen kan een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de accountant wanneer bepaalde leden van het controleteam geregeld en voor lange tijd aan de wettelijke controle van een controlecliënt meewerken.

Wij beoordelen de bedreiging voor de onafhankelijkheid die kan voortvloeien uit de langdurige betrokkenheid van andere leden van het controleteam bij de controleopdracht. Waar nodig nemen wij maatregelen om deze bedreiging weg te nemen.

Onze beoordeling heeft geen aanleiding gegeven om het komend boekjaar teamleden bij de gemeente Leiden te rouleren.

Bestuurlijke
samenvatting

Bevindingen
jaarrekening

Interne
beheersing

Overige
aangelegenheden

Bijlagen

220641F0A7/ME/42

Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Leiden

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties met de gemeente Leiden

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Deloitte, haar gevolmachtigden en haar medewerkers en de gemeente die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken die aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Deloitte, een bestuurder of interne toezichthouder van Deloitte of een lid van het controleteam heeft ontvangen van of verstrekt aan de gemeente of een bij de gemeente betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels.

Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid met een (geschatte) waarde van meer dan € 100 ontvangen of verstrekt, en zijn daarom van mening dat er geen sprake is van een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht.

Bestuurlijke
samenvatting

Bevindingen
jaarrekening

Interne
beheersing

Overige
aangelegenheden

Bijlagen

220641F0A7/ME/43

Onder Deloitte wordt verstaan één of meer van Deloitte Touche Tohmatsu Limited (“DTTL”), haar wereldwijde netwerk van member firms en aan hen verbonden entiteiten (tezamen, de “Deloitte organisatie”). DTTL (hierna ook te noemen “Deloitte Global”) haar wereldwijde netwerk van member firms en aan hen verbonden entiteiten zijn juridisch gescheiden en onafhankelijke entiteiten, die elkaar niet kunnen verplichten of binden ten aanzien van derden. DTTL en iedere DTTL member firm en aan hen verbonden entiteit is aansprakelijk voor hun eigen handelen en nalaten, en niet voor het handelen of nalaten van een andere entiteit. DTTL verleent geen diensten aan cliënten. Raadpleeg www.deloitte.com/about voor meer informatie.

Deloitte levert toonaangevende audit- en assurance-, belasting- en juridische diensten, consulting, financial advisory, and risk advisory diensten aan bijna 90% van de Fortune Global 500® en duizenden particuliere bedrijven. Onze professionals leveren meetbare en blijvende resultaten die het vertrouwen van het publiek in kapitaalmarkten helpen versterken, klanten in staat stellen te transformeren en bloeien, en de weg wijzen naar een sterkere economie, een meer rechtvaardige samenleving en een duurzame wereld. Voortbouwend op haar meer dan 175-jarige geschiedenis, omvat het bereik van Deloitte meer dan 150 landen en gebieden. Ontdek hoe de meer dan 345.000 mensen van Deloitte wereldwijd een impact maken die ertoe doet op www.deloitte.com.

Deze communicatie bevat louter algemene informatie en noch DTTL, noch haar wereldwijde netwerk van member firms of aan hen verbonden entiteiten verleent door middel van deze communicatie professioneel advies of diensten. Voordat u een beslissing neemt of actie onderneemt die van invloed kan zijn op uw financiën of uw bedrijf, dient u een gekwalificeerde professionele adviseur te raadplegen. Geen enkele entiteit in de Deloitte organisatie is verantwoordelijk voor enig verlies dat wordt geleden door een persoon die op deze communicatie vertrouwt.